

SAŽETAK

OBRAZOVANJE, RODNA RAVNOPRAVNOST I DJETINJSTVO: HRVATSKI SLUČAJ

1. Glavne karakteristike hrvatskog obrazovnog sustava

1.1. Predškolski odgoj

Oblik predškolskog odgoja i obrazovanja koji prevladava u Republici Hrvatskoje je dječji vrtić, u kojem djeca provode od pet do deset sati dnevno.

Prema Nacionalnom okviru kurikuluma, predškolski odgoj i obrazovanje je prva razina obrazovnog sustava koja nije obvezna. Podijeljen je u tri obrazovna ciklusa: od 6 mjeseci do 1 godine, od 1 godine do 3 godine i od 3 godine do trenutka ulaska djeteta u školski sustav. Od 1. listopada 2014. godine jedna godina predškole prije polaska u školu postala je obvezna za svako dijete.

Prema Eurydiceovom izvješću o predškolskom odgoju (2011.) Hrvatska je imala između 70 i 79% djece u dobi od 4 godine do početne dobi obveznog obrazovanja upisane u bilo koju vrstu predškolskog programa. U prosjeku u EU 28,93% djece u ovoj dobi već je u nekom predškolskom programu. U istom izvješću Eurydice navodi se da Hrvatska ima vrlo nisko sudjelovanje u predškolskim programima djece mlađe od 3 godine, oko 15%. Iz ovih podataka može se zaključiti da predškolski odgoj nije dostupan svakom djetetu u Hrvatskoj. Druga dimenzija koja pokazuje dostupnost obrazovanja je pristupačnost, što znači da obrazovanje treba biti: sveobuhvatno, besplatno i uključivati slobodu izbora roditelja. Predškolski odgoj u Hrvatskoj nije besplatan za roditelje. Svi predškolski programi imaju svoje ekonomske cijene, a različite lokalne zajednice financiraju neki postotak te cijene, dok ostatak iznosa ostaje na roditeljima.

1.2. Osnovno obrazovanje

Osnovno i niže srednje obrazovanje organizirano je kao jedinstven strukturni sustav. Osnovno školovanje, u trajanju od osam godina, obvezni je dio obrazovanja u Republici Hrvatskoj za djecu od sedam do petnaest godina i odgovara ISCED stupnju 1 i 2.

Osnovna škola podijeljena je u dvije razine: prvi stupanj obuhvaća 1. do 4. razreda, a drugi 5. do 8. razreda. Nastavni plan i program je sveobuhvatan i obvezan za svu djecu. Ove dvije razine razlikuju se po obliku u kojem se kurikulum predaje. Nastavni planovi i programi od 1. do 4. razreda organizirani su u sedam nastavnih predmeta koje predaje jedan učitelj/ica (tzv. razrednik/ica). Stopa uspješnosti završetka osnovnoškolskog obrazovanja je vrlo visoka. Gotovo svi upisani učenici i učenice završavaju osnovno obrazovanje, a oni koji su ga završili nastavljaju školovanje u srednjim školama (ISCED razina 3).

2. Mapiranje nacionalnih inicijativa i javnih politika o ranom razvoju i rodnoj ravnopravnosti

2.1. Rodna ravnopravnost u hrvatskom društvu: kratki pregled

Prema podacima Eurofonda, žene tjedno provode oko 26 sati radeći neplaćene poslove, dok je kod muškaraca taj broj 9. Nejednakost na tržištu rada čitljiva je i iz statistike da 33,9% žena (a samo 9,7% muškaraca) u dobi od 20-64 godine u 2018. godini tvrde da razlog njihove radne neaktivnosti je skrb za drugog člana obitelji. Već spomenuti problem niske dostupnosti predškolskog odgoja, posebno za djecu mlađu od 4 godine u Hrvatskoj, pridonosi velikom broju žena koje su neaktivne na tržištu rada kako bi se brinule o djetetu.

Što se tiče obrazovanja, rodni stereotipi i rodne uloge važni su čimbenici za djevojčice i dječake, te muškarce i žene, u procesu odabira obrazovanja i budućeg zanimanja. Primjerice, 2018. godine u industrijskim i obrtničkim školama bilo je samo 34,4% žena, dok ih je u umjetničkim školama bilo 72,8%. Djevojčice imaju niža očekivanja u pogledu svog akademskog uspjeha iz matematike i fizike, dok dječaci imaju niža očekivanja u području hrvatskog jezika.

Važne teme koje treba pokrenuti, osim strukturalne rodne neravnopravnosti koja je prisutna na sustavnoj razini, su rodni stereotipi i predrasude koji su glavni dio roditeljstva i obiteljskog života. Prema rezultatima UNICEF-ovog istraživanja provedenog 2020. godine, djevojčice svih dobnih skupina više su uključene u kućanske poslove od dječaka. Istovremeno, dječaci su češće uključeni u igranje video igrice i gledanje televizije. Iste se razlike nalaze i u vezi s aktivnostima izvan kuće. Dječaci su češće uključeni u sport, a djevojčice u vjerske aktivnosti. Isto istraživanje pokazuje da su djevojčice više zabrinute za budućnost obitelji i društvenih odnosa među članovima obitelji nego dječaci, što sugerira da postupno preuzimaju žensku rodnu ulogu. Rezultati istraživanja također pokazuju da djevojčice odrastanjem postaju nezadovoljnije odnosima s kolegama iz razreda i osjećaju se manje sigurno na putu od škole do kuće, što ukazuje da su češće izložene različitim nasilnim ponašanjima u školi i na putu od škole do kuće.

2.2. Zaključak analize

Hrvatska je svoj pravni sustav uskladila s međunarodnim dokumentima koji jamče promicanje i zaštitu rodne ravnopravnosti u svim sferama društva, uključujući obrazovanje. Glavni dokumenti na razini nacionalne politike koji se odnose na rodnu ravnopravnost djeluju u nekoliko glavnih područja: nediskriminacija i jednakost u zakonskom okviru, ukidanje nasilja nad ženama i djevojčicama, politička uključenost i zastupljenost, pravo na rad i harmonizacija obiteljskog i radnog života.

Što se tiče obrazovanja općenito, još uvijek fokus politika nije na stvaranju rodno osjetljivog obrazovanja ni uključivanja sadržaja o rodnoj ravnopravnosti. Ne postoji sustavni pristup podučavanju i raspravi o rodnim pitanjima s djecom predškolske dobi ili s djecom nižeg osnovnoškolskog obrazovanja. Teme rodne ravnopravnosti u neke obrazovne ustanove dolaze

samo kroz kratkoročne projekte ili projektne inicijative, a uglavnom ostaju na razini da djeca uče da svi imaju jednaka prava bez obzira na razlike među njima. Ključni odgojno-obrazovni predškolski i osnovnoškolski programi uključuju pitanja rodne ravnopravnosti u područje obrazovanja za ljudska prava. Točnije, u školama su te teme dio dvaju predmeta koji su interdisciplinarno uključeni u škole, zdravstveni odgoj i građanski odgoj. No nažalost, odluka hoće li odgojitelji/ce i učitelji/ce raditi na tim temama u potpunosti je prepuštena njima.

3. Istraživanje o rodnoj ravnopravnosti u predškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj

Opći cilj ovog istraživanja bio je ispitati stanje u pogledu rodne ravnopravnosti u predškolskom i osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju. Istraživanje je imalo tri specifična cilja:

1. Ispitati pristup i interes relevantnih dionika (obrazovne ustanove, odgojitelji, učitelji, roditelji) za promicanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti
2. Ispitati razinu pripremljenosti (znanja, vještina) relevantnih dionika (odgajatelja, učitelja, roditelja) za promicanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti
3. Ispitati vrijednosti i stavove relevantnih dionika (odgajatelja, učitelja, roditelja) za promicanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti

Sveukupno, upitnik su ispunile 33 osobe koje već rade u dječjim vrtićima i školama, 15 studenata/ica predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja te 34 roditelja.

Istraživanje je provedeno putem online upitnika koji su osmišljeni za potrebe ovog istraživanja.

Za jedan od ciljeva istraživanja koji je bio ispitati pristup i interes relevantnih dionika (obrazovne ustanove, odgojitelji/ce, učitelji/ce, roditelji) za promicanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti, i studenti/ce i praktičari/ke tvrde da su se s temom rodne ravnopravnosti *rijetko* doticali, dok većina roditelja smatra da su se s temom susreli *često*. S druge strane, kada ih se pita o interesu obrazovnih institucija za obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti, sve tri skupine su se složile da institucije uglavnom provode sadržaje koji su dio obveznih nastavnih planova i programa, a rijetko uključuju nešto drugo. Studenti/ce, praktičari/ke i roditelji smatraju da je problem u nedostatku sustavnog pristupa obrazovanju o rodnoj ravnopravnosti, što njegovu provedbu prepušta samo interesu i motivaciji pojedinaca i pojedinki. Iz rezultata istraživanja može se zaključiti da studenti/ce, praktičari/ke i roditelji govore o promicanju rodne ravnopravnosti na dva glavna načina – pasivno i aktivno. Dok su govorili o pasivnom pristupu, sudionici/e su svoje ponašanje objasnili kao dobar model i kako ne primjenjuju rodne neravne aktivnosti u svom svakodnevnom radu ili ponašanju. Neki od njih navode aktivniji pristup poput razgovora i rasprave s djecom o rodnoj ravnopravnosti ili reagiranja na situacije rodne neravne stvaranjem kritičkog mišljenja kod djece. Kada su zamoljeni navesti primjere kako bi mogli biti dio promicanja rodne ravnopravnosti najčešće su dolazili do ideja aktivnog pristupa, no kada govore o tome što zapravo rade kako bi podigli svijest djece o pitanju rodne (ne)ravnopravnosti najčešće koriste pasivan pristup. Viđenje pasivnog pristupa kao jedinog načina promicanja rodne ravnopravnosti ide toliko

daleko da neki sudionici/ce istraživanja smatraju da o tim pitanjima ne moraju raspravljati na svom radnom mjestu jer su tamo samo zaposlenice pa „nemaju takve probleme rodne neravnopravnosti”. Konačno, sve skupine koje su bile uključene u istraživanje drugu skupinu vide kao one čiju podršku bi mogle iskoristiti da budu bolji promotori/ce i edukatori/ce o rodnoj ravnopravnosti. Spominju i ministarstvo, obrazovnu agenciju i nevladine organizacije. Svjesni su da je ova tema nešto što treba progurati kroz sve razine i slojeve obrazovnog sustava i o čemu treba razgovarati s djecom svih glavnih dionika koji su dio njihova odgoja.

Drugi cilj istraživanja bio je ispitati razinu pripremljenosti (znanja, vještina) relevantnih dionika (odgajatelja, učitelja, roditelja) za promicanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti. Iako sve tri skupine ispitanika/ca iznose kako imaju dobro znanje o rodnoj ravnopravnosti i da su prilično spremne podučavati druge o tome, neki odgovori na otvorena pitanja pokazuju da to nije slučaj. Nadalje, praktičari i studenti su upitani o njihovoj pripremi u različitim dimenzijama obrazovanja o ravnopravnosti spolova. Obje skupine su rekle da se tijekom formalnog ili neformalnog obrazovanja češće susreću s temama nenasilnog rješavanja sukoba i ljudskih/dječjih prava. Tema s kojom se najmanje susreću je spolna/rodna ravnopravnost. Vrlo rijetko su se educirali i praktičari iz područja diskriminacije i stereotipa i predrasuda, te studenti s temom vršnjačkog nasilja. Može se zaključiti da se i studenti i praktičari osjećaju spremnijima za prepoznavanje različitih situacija nejednakosti, ali nisu dobro pripremljeni za aktivni pristup u promicanju rodne ravnopravnosti ili u reagiranju u situacijama rodne diskriminacije.

Posljednji specifični cilj istraživanja bio je ispitivanje vrijednosti i stavova relevantnih dionika (odgajatelja/ica, učitelja/ica, roditelja) za promicanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti. Sve tri skupine zaključile su da se *donekle slažu* da vrtić, škole i roditelji odgajaju djecu prema načelima rodnoj ravnopravnosti. Praktičari/ke smatraju da je edukacija o rodnoj ravnopravnosti nešto što je važno, ali da postoje još neki krucijalni problemi o kojima treba razgovarati. I oni, i sa studentima, te teme smatraju relevantnim upravo u situacijama koje su im bliske, dakle u problemima uključivanja učitelja u njihov rad. Vrlo važan dio odgoja djece su vrijednosti njihovih roditelja. Nadalje, četvrtina roditelja se *donekle slaže ili slaže* da se djevojčice više bave kuhanjem i pečenjem nego dječaci te da je dječacima potrebno više sportskih aktivnosti u roku od tjedan dana. Ti stavovi su čitljivi iz nekih ponašanja koje su roditelji prijavili, kao da trećina roditelja jednom ili nekoliko puta tjedno opravdava neko ponašanje djeteta govoreći: *to je za njega normalno, on je dječak ili to je normalno za nju, ona je djevojčica*, odnosno petina svih sudionika istraživanja svaki tjedan ili još češće uspoređuje dijete s roditeljem istog spola u situaciji kada dijete radi nešto tipično za taj spol (npr. kada djevojčica čisti kažu: baš kao i njena mama). Zaključno, roditelji smatraju da se često susreću s temom rodne ravnopravnosti i da o njoj znaju puno, ali zalazeći dublje u svoju svakodnevicu i vrijednosti, čitljivo je da neki od njih nisu ni kompaktno svjesni kakvo bi rodno ravnopravno ponašanje trebalo biti.

Opća preporuka je da obrazovni sustav na svim razinama (predškolski odgoj, osnovno obrazovanje, srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, početno obrazovanje učitelja/ica i

odgojitelja/ica) treba sustavnije pristupiti provedbi obrazovanja o rodnoj ravnopravnosti, uskladiti se s onim što je zapisano u glavnim obrazovnim dokumentima.

U međuvremenu, nevladine organizacije i drugi relevantni dionici trebali bi organizirati više edukacija i radionica iz područja rodne ravnopravnosti za sve skupine koje su u izravnom kontaktu s djecom: odgajatelje/ice, učitelje/ice, studente/ice koji će biti odgajatelji/ce, studente/ice koji će biti učitelji/ce i i roditelje, kako bi se popunile praznine u znanju i vještinama tih grupa.

